

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กเป็นความหวังของชาติ ที่จะมืบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้นการวางรากฐานที่ดีให้กับเด็กโดยเริ่มตั้งแต่ช่วงแรกของชีวิต จึงเป็นจุดสนใจของประเทศต่าง ๆ แม้ในกรณีของประเทศไทยก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว จนถึงกับให้คำขวัญสำหรับปีเด็กสากลว่า "เด็กไทยคือหัวใจของชาติ"

ดังนั้นเด็กจึงไม่ควรจะถูกปล่อยให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ตามยถากรรม แต่จะต้องให้เขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีพร้อมคนหนึ่ง คือ มีสุขภาพดี สังคมดี สติปัญญาดี และบุคลิกลักษณะดี เป็นคนดีอย่างสมบูรณ์ของครอบครัวและสังคม

ครอบครัวจึงมีบทบาททั้งเป็นแหล่งให้การอบรมเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม เด็กจะเติบโตเป็นคนไม่มีปัญหา สามารถเข้ากับผู้อื่นได้ และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ย่อมเป็นผลผลิตจากชีวิตครอบครัวที่ดี อบอุ่น มั่นคง แต่ในบางครั้งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ภาวะทางเศรษฐกิจตกต่ำ มีการว่างงานสูง รายได้ของบุคคลลดลง การย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย ฯลฯ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ย่อมมีผลกระทบต่อครอบครัวและชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็ก (อุ้นตา นพคุณ 2532 : 10 - 12)

จากการวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งให้เห็นว่า การผลิตด้านการค้าและการบริการ ซึ่งเป็นกิจกรรมของเมืองได้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แสดงว่ามีการเปลี่ยนแปลงจาก "ชนบท" เป็น "เมือง" เพิ่มขึ้น ประกอบกับสถิติการเคลื่อนย้ายประชากรเข้าสู่เมืองมีมากขึ้น ดังนั้นประชากรเด็กและเยาวชนในเขตเมือง (รวมกรุงเทพมหานคร) ซึ่งในปี พ.ศ. 2529 มีประมาณ 8.5381 ล้านคน คาดว่าจะเพิ่มเป็น 9.3539 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2534 (แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530 - 2534 : 20)

จากการคาดคะเนว่าจะมีประชากรเด็กและเยาวชนอยู่ในเขตเมืองเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลทำให้เด็กและเยาวชนได้รับผลกระทบจากความเป็นเมืองอุตสาหกรรม เช่น ปัญหาโภชนาการ ปัญหาลุขภิบาลและสิ่งแวดล้อม ปัญหาวาณิชยกรรม ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด และปัญหาความเสื่อมโทรมในด้านต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนที่อยู่ในชุมชนแออัด

จำเป็นที่จะต้องจัดบริการด้านต่าง ๆ เช่น ทางด้านสาธารณสุข การศึกษา และการมีงานทำ ในเขตเมืองและเขตอุตสาหกรรมให้มากขึ้น นอกจากนี้การที่เด็กและเยาวชนมีสัดส่วนอยู่ในเขตเมืองและเขตอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นนี้ จะมีผลทางสังคมทำให้เด็กและเยาวชน ซึ่งเดิมอยู่ในครอบครัวขยาย (extended family) ในชนบทจะเปลี่ยนมาอยู่ในครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) ในเมืองมากขึ้น ส่งผลให้เด็กอายุ 0 - 5 ปี ได้รับการพัฒนาในครอบครัวน้อยลง เนื่องจากพ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน

ในปัจจุบันถึงแม้ว่ารัฐบาลจะสนับสนุนให้หน่วยงานต่างๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้องจัดบริการด้านการศึกษาให้กับเด็กในวัยนี้ ประกอบกับทั้งยังมีหน่วยงานเอกชนที่ให้ความสนใจกับปัญหานี้ ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อบริการแก่เด็กในระดับวัยนี้ด้วยเช่นกัน แต่ก็ยังไม่สามารถขยายครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้ทุกกลุ่ม กล่าวคือ ในขณะที่ประเทศมีผลเมืองร้อยละ 60 เป็นเด็กและเยาวชน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นเด็กอายุ 0 - 14 ปี จำนวน 19.38 ล้านคน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529 : 313) แต่หน่วยงานในภาครัฐบาลและเอกชนสามารถให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้รวมกันในระยะต้นของแผน ฯ (ปี 2525) ได้เพียง 7.88 ล้านคน และในระยะปลายแผน ฯ (ปี 2529) ได้ให้บริการรวมกัน 7.98 ล้านคน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530 - 2534 : 12)

จากตัวเลขดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ยังมีเด็กอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสรับบริการดังกล่าว ซึ่งเด็กจำนวนนี้จะอยู่ในครอบครัวที่ไม่อบอุ่น มีสภาพการหย่าร้างสูง หรือมีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ ขาดคนดูแลใกล้ชิด ทำให้เด็กเหล่านี้กลายเป็นเด็กที่มีปัญหา ซึ่งได้แก่ เด็กเร่ร่อน เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กในสลัม เด็กติดยา เด็กอเมริกัน ฯลฯ (วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์ 2531 : คำปรารภ)

และจากการที่มีการอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองมากขึ้นตามลำดับนั้น อาชีพที่เป็นที่นิยมและสามารถรองรับชาวชนบทได้ค่อนข้างมาก ก็คืออาชีพ "กรรมกรก่อสร้าง" เหตุที่เป็นดังนี้เพราะ

1. การก่อสร้างมีอยู่กระจัดกระจายทั่วไปในกรุงเทพมหานคร หาพบได้ง่าย
2. ง่ายต่อการเข้าทำงานเพราะไม่มีขั้นตอนการสมัครงานที่ยุ่งยากนัก
3. สามารถตอบสนองต่อแรงงานไร้ฝีมือได้ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะงานพื้นฐานที่ต้องการกำลังคน ในการขุด ลาก ยก แบก กลบ ฯลฯ
4. มีส่วนสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตชนบท โดยเฉพาะงานช่างไม้ ทั้งนี้เพราะคนชนบทมีความสามารถในการก่อสร้างบ้านเรือนอยู่บ้างแล้ว งานก่อสร้างจึงไม่ยากนักที่จะเข้าทำงาน

ด้วยเหตุนี้อาเซียนกรรมกรก่อสร้างจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากข้อมูลการสำรวจ สำนะโนประชากรปี 2526 พบว่า อาชีพเกษตรกรได้ลดลงจากร้อยละ 82.4 ในปี 2503 เหลือเพียงร้อยละ 72.5 ในปี 2526 และในขณะที่อาเซียนกรรมกรก่อสร้างได้เพิ่มจาก เดิมถึงเท่าตัว โดยเพิ่มจาก ปี 2503 ซึ่งมี 68,641 คน มาเป็น 373,100 คน (วัลลภ ตังคณานุรักษ์ 2531 : 44) และจากการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2525 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปรากฏว่า ในปีนั้นผู้ที่อาเซียนเดิมเป็นเกษตรกรอพยพย้ายถิ่น ถึง 38,983 คน และในจำนวนนี้มีอาเซียนใหม่เป็นช่างและกรรมกรถึง 19,965 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ ม.ป.ป. : 29)

จากการสำรวจของสถาบันวิจัยสังคม จุฬา ฯ ร่วมกับมูลนิธิเด็ก ในปี พ.ศ. 2525 (วัลลภ ตังคณานุรักษ์ 2531 : 45) พบว่า กรรมกรก่อสร้างส่วนใหญ่มีอาเซียนเดิมเป็น เกษตรกร ได้รับค่าจ้างต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำ สวัสดิการต่าง ๆ ไม่มี สภาพที่น็อกอาศัยคับแคบ ไม่แข็งแรงและไม่ถูกสุขลักษณะ ลักษณะดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อเด็กลูกกรรมกรก่อสร้างที่ ติดตามบิดามารดา เข้ามาน็อกอาศัยในบริเวณสถานที่ก่อสร้างด้วย กล่าวคือ

1. การขาดสารอาหาร เนื่องจากบิดามารดามีรายได้น้อย ประกอบกับขาดความรู้ ในเรื่องโภชนาการและการเลี้ยงดูบุตร
2. การขาดโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากเด็กต้องย้ายตามบิดามารดาไปยังแหล่ง ก่อสร้างแห่งใหม่อยู่เป็นประจำ
3. สภาพแวดล้อมบริเวณที่น็อกที่เป็นอันตรายและไม่ถูกสุขลักษณะ
4. การขาดความรัก และความเอาใจใส่ดูแลที่เพียงพอ

มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก เป็นองค์กรเอกชนองค์กรหนึ่งที่ทำให้ความช่วยเหลือให้กับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมนี้ โดยมีโครงการศูนย์เด็กก่อสร้าง ซึ่งมุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือกับชุมชนที่เป็นกรรมกรก่อสร้าง โดยเฉพาะบริการของ ศูนย์เด็กก่อสร้าง ซึ่งเน้นเรื่องการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ลูกกรรมกรก่อสร้าง รวมทั้งจัด กิจกรรมเพื่อให้เห็นพัฒนาการที่ถูกต้องแก่เด็กในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจ นอกจากนี้แล้วศูนย์ฯ ยังให้บริการแก่ชุมชนก่อสร้างในแง่การให้ข่าวสารข้อมูล เช่น ความรู้ใน เรื่องการเลี้ยงดูบุตร การดูแลสุขภาพอนามัย ฯลฯ หรือในด้านการฝึกอาชีพแก่แม่บ้านหรือ ผู้สนใจอีกด้วย

จากการพิจารณาการดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนก่อสร้างของโครงการศูนย์ เด็กก่อสร้าง มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก พบว่า โครงการนี้มีลักษณะของการให้การศึกษาในแนว ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนอยู่ และตามหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนโครงการ ศูนย์เด็กก่อสร้างจะต้องสนองตอบความต้องการของชุมชน และช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของทั้ง

เด็กและผู้ปกครอง และช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนก่อสร้างได้ ประกอบกับโครงการศูนย์เด็กก่อสร้างนี้ได้ดำเนินการมานานกว่า 10 ปี และได้รับการสนับสนุนจากแหล่งเงินทุนทั้งภายในและภายนอกประเทศมาโดยตลอด จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ยังไม่มีการศึกษาถึงการบริการของคุณฯ ในด้านการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและพัฒนาชุมชน และจากงานวิจัยต่างๆ ที่ค้นพบยังไม่มีการศึกษาในเรื่องนี้โดยตรง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์ ผู้ปกครอง และเจ้าหน้าที่ของแหล่งก่อสร้าง ต่อบริการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดในศูนย์เด็กก่อสร้าง
2. เพื่อศึกษาปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวันของผู้ปกครองที่เกิดในแหล่งก่อสร้าง
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงงานของโครงการศูนย์เด็กก่อสร้าง

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์เด็กก่อสร้างที่กำลังดำเนินการอยู่ 3 แห่งของมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก คือ ที่เวสต์เทรตเซ็นเตอร์ ราชประสงค์ ที่หมู่บ้านชวนชื่น กรีนวิลล์ มุททมณฑล และที่วอเตอร์พอร์ด พาร์ค คอนโดมิเนียม สุขุมวิท ในช่วงเวลาการดำเนินงานของโครงการศูนย์ฯ ระหว่างเดือนมกราคม - มีนาคม 2533
2. การวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะความคิดเห็นต่อบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่จัดในศูนย์เด็กก่อสร้าง มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก ซึ่งจะศึกษาโดยรวม ๆ ไม่แบ่งแยกแต่ละศูนย์ฯ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้
  - 2.1 การดำเนินงานของคุณฯ
  - 2.2 แนวทางในการจัดโครงการสำหรับเด็ก
  - 2.3 การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็ก
  - 2.4 การให้บริการเพื่อพัฒนาชุมชน
  - 2.5 การสนับสนุนโครงการ
3. กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เจ้าหน้าที่ศูนย์และผู้ประสานงานศูนย์ ผู้ปกครองที่อยู่ในบัญชีรายชื่อเด็กที่เข้ารับบริการจากศูนย์ฯ และเจ้าหน้าที่ของแหล่งก่อสร้างที่มีศูนย์เด็กก่อสร้าง มูลนิธิสร้างสรรค์เด็กเปิดบริการอยู่ทั้ง 3 แห่งในช่วงเดือนมกราคม - มีนาคม 2533
4. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะการดำเนินงานของคุณฯ ในช่วงเดือนมกราคม - มีนาคม 2533 เท่านั้น

5. บริการการศึกษาจากระบบโรงเรียนที่จะศึกษาครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะบริการของ ศูนย์เด็กก่อสร้าง มุลินีธีสร้างสรรค์เด็ก ที่จัดให้กับผู้ปกครองและเด็กภายในแหล่งก่อสร้างเท่านั้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. กลุ่มตัวอย่างทุกคนตอบแบบสอบถามอย่างจริงจัง และตรงตามสภาพความเป็นจริง
2. คำตอบที่ได้จากการตอบในวันและเวลาที่ต่างกันไม่มีผลแตกต่างกัน

ข้อจำกัดของการวิจัย

จำนวนผู้ปกครองตามบัญชีรายชื่อเด็กที่มาใช้บริการจากศูนย์ฯ ไม่สามารถเก็บได้ครบตามจำนวน เนื่องจากมีการย้ายเข้า - ออก ของกรรมกรในแหล่งก่อสร้างตลอดเวลา

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ความคิดเห็น หมายถึง ความเชื่อ ความเข้าใจ หรือความรู้สึกของเจ้าหน้าที่ศูนย์ผู้ปกครอง และเจ้าหน้าที่ของแหล่งก่อสร้าง ต่อบริการการศึกษาจากระบบโรงเรียนที่จัดในศูนย์เด็กก่อสร้างของมุลินีธีสร้างสรรค์เด็ก ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการดำเนินงานของศูนย์ ฯ
2. ด้านแนวทางในการจัดโครงการสำหรับเด็ก
3. ด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็ก
4. ด้านการให้บริการเพื่อพัฒนาชุมชน
5. ด้านการสนับสนุนโครงการ

บริการการศึกษาจากระบบโรงเรียนในศูนย์เด็กก่อสร้าง หมายถึง การจัดกิจกรรมการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาแก่เด็กและผู้ปกครองของเด็กที่อยู่ในแหล่งก่อสร้าง ให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขภายใต้สภาพแวดล้อมของแหล่งก่อสร้างได้ ซึ่งในที่นี้หมายถึง

1. กิจกรรมด้านการพัฒนาเด็ก
2. กิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชน

เจ้าหน้าที่ศูนย์ หมายถึง ครูหรือผู้ช่วยครูที่ทำหน้าที่ดูแลและจัดกิจกรรมภายในศูนย์เด็กก่อสร้างที่จัดตั้งในสถานที่ก่อสร้าง รวมทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานศูนย์

ผู้ปกครอง หมายถึง บิดาหรือมารดาของเด็กที่เข้ารับบริการจากศูนย์ในสถานที่ก่อสร้างนั้น ๆ

เจ้าหน้าที่ของแหล่งก่อสร้าง หมายถึง ผู้จัดการหรือรองผู้จัดการ วิศวกร หรือผู้ควบคุมงานก่อสร้างที่ได้รับการแต่งตั้งจากบริษัท ให้เป็นผู้ดูแลสถานที่ก่อสร้างนั้น ๆ

เด็ก หมายถึง บุตรของกรรมกรก่อสร้างที่อยู่ในแหล่งก่อสร้างนั้น ๆ

ชุมชน หมายถึง ชุมชนก่อสร้างอันประกอบด้วยผู้ปกครองของเด็กที่มาเข้าศูนย์เด็กก่อสร้าง รวมทั้งกรรมกรก่อสร้างคนอื่น ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับบริการการศึกษาจากระบบโรงเรียนของศูนย์เด็กก่อสร้าง
2. เพื่อจะได้นำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมในศูนย์เด็กก่อสร้าง
3. เพื่อเป็นแนวทางที่จะช่วยกระตุ้นให้เจ้าของกิจการก่อสร้างหรือผู้ที่มีอำนาจอนุมัติสั่งการ และเจ้าหน้าที่ในแหล่งก่อสร้าง ได้ตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของศูนย์เด็กก่อสร้าง
4. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม เพื่อลดความต้อยโอกาสของเด็กกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป